

партійних комітетів; у всіх заходах в освітніх організаціях обов'язково повинні були брати участь комуністи [3, с. 245].

Отже, починаючи з другого приходу радянської влади до Харкова здійснювалися спроби створення державних органів управління освітою. У січні-лютому 1919 року було створено Харківський губернський відділ народної освіти. Але лише після остаточного встановлення радянської влади наприкінці 1919 року починається створення системи керівництва освітою в губернії, що включала до свого складу підвідділи та секції. Основними тенденціями нової системи управління освітою у Харківській губернії були посилення централізації та зростання кількості структурних підрозділів.

Перспективою подальшого дослідження може бути вивчення кадрового складу Харківського губернського відділу народної освіти у 1919-1921 роках.

Джерела та література

1. Ясницький Г.І. Розвиток народної освіти на Україні (1921–1932 рр.) / Г.І. Ясницький. – К.: Вид-во Київського університету, 1965. – 256 с.
2. Золотоверхий І.Д. Становлення української радянської культури(1917-1920 рр.)/ І.Д. Золотоверхий. – К.: Акад.наук УРСР, 1961. – 424с.
3. Іванова Н. Становлення та розвиток радянських органів державного управління освітою в Україні (1917-1920)/Н.Іванова// Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – К., 1999. – №1. – С.236-250.
4. Сорочан Н.А. Становлення радянського державного апарату управління освітою і культурою на Харківщині в 1917-1920 роках/Н.А.Сорочан. –Збірник наукових праць ХНПУ ім.Г.С.Сковороди. Серія "Історія та географія". – Х.:Майдан, 2005. - №21-22. – С.61-64.
5. Лікарчук І. Л. Міністри освіти України : у 2-х т. / І. Л. Лікарчук. – К., 2002. – Т.1(1917-1943рр.). - 327 с.
6. Державний архів Харківської області(далі - ДАХО). – Ф. Р-820. –Оп.1. - Спр.11. – 112 арк.
7. Ряппо Я. П. Народна освіта на Україні за десять років революції / Я. П. Ряппо. – К. : Держвидав України, 1927. – 127 с.
8. ДАХО. – Ф. Р-820. –Оп.1. - Спр.122. – 143 арк.
9. ДАХО. – Ф. Р-820. –Оп.1. - Спр.18. – 235 арк.

Цепков Д. О. Структура Харьковського губернського відділу народної освіти в 1919-1921 роках.

В статті досліджується структура губернського органу управління освітою в Харківській губернії в період встановлення радянської влади в 1919-1921 роках. Проаналізовано основні етапи створення радянських органів управління освітою на Харківщині. Виділяються основні структурні елементи Харьковського губернського відділу народної освіти, їх функції і напрямки діяльності.

Ключові слова: губернський відділ освіти, управління освітою, освітня політика, радянська влада, народна освіта.

Tsepkov D. O. Structure of Kharkov provincial department of education from 1919 to 1921.

This article discusses educational authorities in Kharkov province from 1919 to 1921. The main period of soviet educational authorities were analyzed. Kharkov provincial department of education's structure, functions and directions of activity were highlighted.

Keywords: the provincial department of education, management of education, educational policy, the Soviet regime, public education.

УДК 94(477):338.2

Л. А. Прилуцька

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БІРЖ ПРАЦІ В РОКИ НЕПУ В УСРР

У статті комплексно досліджено питання організації та діяльності органів по боротьбі з безробіттям. Основним елементом державного механізму регулювання ринку праці в роки непу були біржі праці; саме вони виконували завдання обліку безробітних і регулювання ринку праці. Сьогодні, в умовах трансформації державної системи працевлаштування й зайнятості населення, в умовах створення альтернативних структур, що займаються трудовим посередництвом, варто використати досвід діяльності бірж праці 20-х років з урахуванням позитивних і негативних моментів у їх діяльності.

Ключові слова: безробіття, ринок праці, біржі праці, непу, УСРР.

Феномен безробіття – найбільш гостра проблема, з якою стикається населення України. Оскільки безробіття негативно позначається на економічній стабільності країни та веде за собою цілий ряд негативних наслідків, на сьогоднішній день актуальним є пошук шляхів подолання та методів регулювання цього явища. Це вимагає звернення до історичного досвіду боротьби з безробіттям у країні в роки непу й дає можливість звернутися до апробованих методів надання допомоги безробітним, які свого часу дали позитивні результати.

Основним елементом державного механізму регулювання ринку праці в роки непу були біржі праці. Вони відновили свою діяльність у 1922 році.

В історіографії цей аспект розглядався недостатньо повно, фрагментарно, а головне – без вивчення тісного взаємозв'язку ринкових відносин у сфері праці з його головним механізмом – біржами праці.

Біржа праці – це організація, яка здійснювала реєстрацію безробітних, сприяла їх працевлаштуванню, а також виступала посередником між робітниками та роботодавцями в процесі найму на роботу, сприяла забезпеченню підприємств трудовими ресурсами.

Біржі праці здійснювали свою діяльність під безпосереднім контролем радянських, державних і господарських органів, а також представників профспілок. На біржі праці були покладені завдання організації та управління ринком робочої сили; створення нових і підтримання вже існуючих колективів безробітних; підготовка кваліфікованої робочої сили; перепідготовка та підвищення кваліфікації безробітних; реєстрація незайнятого населення; залучення безробітних до праці; вивчення пропозицій та попиту на працю; організація громадських робіт; ведення каталогів, звітності тощо.

Будь якої конкуренції посередників на ринку праці бути не могло: в основу роботи відновлених бірж праці держава поклала принцип наймання на роботу тільки через біржі, зробивши їх монополістами в цій галузі. Усі громадяни, які бажали отримати роботу, повинні були спочатку зареєструватися на біржі праці, та в міру надходження від підприємств заявок на робочі руки, направлялися на роботу. Під час прийому на роботу виняток становили працівники вищої кваліфікації, а також керівники підприємств, начальники залізниць, відділень, трестів, начальники портів, старші й головні бухгалтери, завідувачі навчальних закладів тощо. Цікавим є той факт, що право прийому на роботу поза біржею було поширено на працівників радянської партійної школи, комуністичних університетів, інститутів червоної професури, академії соціалістичного виховання, курсів марксизму-ленінізму та подібних установ [1, с. 118].

Біржа праці була багатофункціональним територіальним державним органом, який намагався разом із профспілковими та господарськими органами, вирішити проблеми забезпечення підприємств робочою силою, надання робочих місць бажаним, соціальних гарантій безробітним тощо. Проводилась також культурно-освітня робота з безробітними: організувалися червоні куточки та читальні, де проходили лекції, випускались стіннівки.

Навесні 1922 року Народний Комісаріат Праці СРСР реорганізував центральний відділ розподілу робочої сили у відділ ринку праці, а його місцеві органи – в біржі праці. На чолі біржі праці стояв комітет, який був створений на пропорційній основі з представників відділів праці, господарських органів і професійних спілок. Комітет був міжвідомчим підрозділом господарських органів і профспілок [2, арк.5].

У зв'язку з великими масштабами безробіття та з метою зміцнення апарату біржі праці, поліпшення якісного складу співробітників 1922 року Комітет по боротьбі з безробіттям при Українській Економічній Раді визнав за необхідне увійти до складу Ради Народних Комісарів із додатковим кошторисом на утримання біржі праці [3, арк.148].

Під час реєстрації заявок на робочу силу наймачів зобов'язали надавати опис робіт і кваліфікаційні вимоги до робітників, характеристику умов праці, зазначати строки наймання працівників, розміри передбачуваної заробітної плати. Якщо протягом трьох днів з моменту подання заявки не виявлялося можливим задовольнити "попит" наймача на робочу силу, біржа праці повинна була сповістити його, зазначивши причини невиконання заявки. У свою чергу наймач зобов'язаний був поінформувати біржу праці про прийом на роботу (або відмову) робітників, направлених із біржі праці, протягом шести днів, а службовців – протягом двох тижнів від дня їхньої явки на роботу [4, с. 34].

Демобілізованим з Червоної Армії Наркоматом праці СРСР і Реввійськкредою СРСР надавались пільги. Вони направлялися на роботу позачергово, незалежно від того, були вони членами профспілки чи ні; біржі праці зобов'язані були саме їх направляти на посаду міліціонерів. Але пільги надавались лише тим, хто не пізніше ніж за чотири тижні після взяття на облік у місцевому військкоматі, реєструвався на біржі. Крім того, ті з пільговиків, хто один раз скористався своїм правом для направлення на роботу, при повторному зверненні на біржу праці направлялись на роботу за загальними правилами [5, арк.10].

З метою інформування про попит на працю господарськими та профспілковими організаціями широко використовувалися газети та журнали. Для тих, хто самостійно шукав роботу, газети центральних і місцевих органів влади тричі на тиждень безкоштовно публікували оголошення бірж про наявність вакансій. У квітні 1923 року „Правда” відкрила на своїх шпальтах рубрику з інформацією про наймання та пропозиції праці. ВЦРПС 21 березня 1925 року зобов'язав профспілкову пресу, насамперед газету „Труд”, розміщувати оголошення про заявки на робочу силу з точною вказівкою губерній та професій. Подібні оголошення до 1930 року в цій газеті друкувалися щодня.

Господарські керівники часто скаржились на те, що біржі праці не виконували їхніх вимог щодо рівня кваліфікації робочої сили, яку направляли з біржі на підприємства.

Існуюча система обліку безробітних не давала біржам праці повного уявлення про склад безробітних. Біржі праці не практикували пошук необхідних промисловості кадрів. Отже, наймачі вимушені були часто-густо відмовлятися від посередницьких послуг біржі праці та підбирати собі кваліфіковані кадри поза біржею. У цьому випадку працівники, яких вони наймали, приходили на біржу лише для реєстрації та отримання формального направлення на роботу. Це явище отримало назву „іменний попит” і підривало монополію бірж праці на трудове посередництво. У ряді випадків керівництво підприємств зверталось не до біржі праці, а до професійних спілок, які часто вже самі визначали, кого саме направити на роботу [6, арк.58].

Згідно з постановою Народного Комітету Праці УСРР та Південбюро ВЦСПР від 24 березня 1923 року „Про посади, заміщення яких відбувається поза біржею праці з наступною реєстрацією”, наймач повинен був зареєструвати факт найму на біржі праці відразу в день прийому безробітного на роботу і до затвердження найму біржею праці не мав права допускати працівника до роботи. Також наймач не мав права переводити

найманого працівника на іншу роботу без дозволу біржі праці. Причому, обираючи собі робітника, наймач не мав права брати його на роботу тимчасово, якщо посада була постійною. Осіб, яких наймали з порушенням цих правил, звільняли з роботи [7, арк. 54].

Розвиток системи зайнятості відбувався в боротьбі з адмініструванням ринку праці, прагненням згорнути мережу служб із працевлаштування під приводом економії державних бюджетних коштів, звизити соціальні функції біржі праці за умов регулювання ринку праці.

Підкреслюючи позитивну роль, яку відіграли біржі праці, не можна не відзначити, що їхня діяльність була детермінована офіційною політикою. Це виявилось в організації кампанії "чищення каталогів", у ході яких з обліку біржі праці було знято чимало безробітних. Таким чином влада намагалася вирішити проблему масового безробіття, скоротити витрати на соціальні потреби, приховати реальні масштаби безробіття. 1923 року оргвідділ ВУЦВК запропонував розвантажити біржі праці від так званого нетрудового елементу методом радикальної чистки. Причому провести таке масове обстеження безробітних пропонувалося шляхом перевірки за місцям проживання. 8 липня 1924 року ВЦРПС вирішила провести нову генеральну чистку зареєстрованих безробітних. У ході цієї чистки було знято з обліку бірж праці 40 % від загальної чисельності зареєстрованих [8, с. 71]. Водночас 7 серпня 1924 року Наркомат праці ухвалив постанову, відповідно до якої належало "зняти з обліку й надалі не реєструвати тих, хто не був членом профспілки або демобілізованим; раніше не працював за наймом; чорноробів, які працювали за наймом менше ніж три роки; радянських службовців, які працювали за наймом менше ніж три роки" [9, с. 35].

Тогочасні дослідники проблеми безробіття пропонували такі заходи щодо регулювання ринку праці: на підприємствах і в установах: призначати осіб, відповідальних за найм та звільнення робочої сили, які б з метою поліпшення роботи бірж праці вчасно повідомляли біржі про наступний попит чи звільнення працівників; збільшення чисельного і якісного складу працівників бірж праці; повну відмову профспілкових організацій від самостійної посередницької роботи й водночас посилення роботи щодо охоплення біржами праці ще не зареєстрованих членів профспілок; наполегливу боротьбу з протекціонізмом під час прийому на роботу; включення до колективних договорів пунктів, які зобов'язували б господарників набирати потрібну їм робочу силу тільки через біржу праці, за винятком осіб вищої кваліфікації [10, с. 175].

Із поступовою відбудовою народного господарства в середині 20-х років виникла потреба реформування діяльності бірж праці. У першу чергу необхідно було скасувати систему направлення безробітних шляхом суворої черговості й лише через біржі праці, яка ускладнювала можливість підбору робочих кадрів певної кваліфікації відповідно до вимог наймачів.

У листопаді 1924 року VI з'їзд професійних спілок СРСР схвалив запропоновану Народним Комісаріатом Праці пропозицію щодо перетворення бірж праці з органів обов'язкового розподілу робочої сили в органи державного посередництва з найму робочої сили [11, с. 30].

На нараді завідувачів біржами праці УСРР 1924 року в Харкові було відзначено, що не існувало однієї схеми в організації бірж праці не тільки в межах республіки, але навіть у межах одного міста. Підкреслювалося, що необхідно негайно передати біржам праці посередницькі функції при наймі робочої сили не пізніше першої половини 1925 року. Реорганізація бірж праці була спрямована на те, щоб полегшити процес наймання робочої сили відповідної професії та кваліфікації для підприємств, а також надати можливість самим безробітним знайти собі заробіток. Ці заходи врешті-решт мало на меті послабити безробіття [12, с. 122].

У постанові ЦВК та РНК СРСР від 2 січня 1925 року про новий порядок найму робочої сили було скасовано порядок обов'язкового найму робочої сили через біржі праці. У зв'язку з цим підприємствам надавалося право самостійно наймати робочу силу і тільки сповіщати про це біржу праці. Було удосконалено професійний облік безробітних. Замість колишніх секцій, робота яких ґрунтувалася на професійних ознаках, на біржах були створені посередницькі бюро. Біржа праці залишалася монополістом з питань трудового посередництва: крім неї, жодна установа, а тим більше приватні особи, не мали права займатися трудовим посередництвом. В УСРР протягом другого кварталу 1925 року потрібно було завершити перехід бірж праці на посередницькі функції, у місячний термін розробити форми та порядок обліку з огляду на перехід на нові функції [13, арк. 207].

Але господарчі органи почали зловживати наданим їм правом вільного найму робочої сили. Підприємствам, які знаходились на господарському розрахунку, не потрібен був додатковий „баласт", за рахунок якого зменшувалася реальна заробітна плата висококваліфікованих робітників, інженерно-технічного персоналу. Окрім того, керівники підприємств, особливо після скасування обов'язкових посередницьких функцій бірж праці, наймаючи робітників, намагалися всіляко уникнути взаємодій із цими органами.

Реформа біржі праці лібералізувала наймання на роботу як для господарників, так і для безробітних. Біржі праці зобов'язали вести більш ретельний професійний облік безробітних за необхідними спеціальностями. Для підприємств полегшувався процес добору робочої сили необхідної професії та кваліфікації як за допомогою біржі праці, так і самостійно. Пошук роботи був полегшений і для безробітних, тому що з'явилася можливість знайти роботу без тривалого стояння в черзі. З метою упровадження елементів планування в процес працевлаштування, сполучаючи інтереси роботодавців і безробітних, біржі праці здійснювали кількарізкові спроби контролю стихійної, постійно зростаючої армії безробітних. Тоді ж набула поширення практика укладання угод бірж праці з господарськими органами на монополічне постачання робочої сили. До реформування бірж праці 1925 року відчутних результатів у цьому питанні не було досягнуто. З 1926 року біржі розгорнули кампанію з укладання договорів із господарськими органами на постачання робочої сили. Спочатку система попередніх договорів діяла тільки при підборі робітників на

сезонні й будівельні роботи. У договірну систему поступово втягувалися підприємства не сезонного характеру, причому на початковому етапі договори складалися за серйозного опору господарників такому нововведенню. З жовтня 1926 року по серпень 1927 року було укладено договорів з 1 481 особою, закінчили перекваліфікацію 800 осіб. Майже усі договори передбачали по закінченню навчання працевлаштування безробітного [14, арк. 279]. Господарські органи мали попередньо подавати заявки на біржу праці щодо необхідної робочої сили. Біржа праці взяла на себе зобов'язання заздалегідь підбирати безробітних необхідної професії та кваліфікації для направлення на роботу відповідно до поданої заявки. Практикувалось укладання договорів біржі праці з підприємствами на постачання робочої сили. Завідувачі секцій біржі праці укладали договори з усіма діючими підприємствами, було створено спеціальний календар відвідувань підприємств. Заохочувалася присутність господарників при доборі робочої сили. Головним критерієм добору повинна була стати кваліфікація безробітного. При надходженні попиту на громадські роботи завідувач біржею робив розподіл таких заяв за секціями [15, арк.27].

Форсоване зростання та розвиток промисловості в ході індустріалізації країни, починаючи з другої половини 20-х років, сприяло підвищенню попиту на кваліфікованих робітників. Особлива потреба у вищезазначеній категорії робітників відчувалася в гірничій, металообробній, деревообробній, текстильній та хімічній галузях промисловості. Щоб задовольнити потребу в робочій силі, Народний Комісаріат Праці у січні 1926 року дав усім біржам праці спеціальну вказівку: посилити виявлення серед безробітних кваліфікованих робітників і запропонував провести особливу реєстрацію пропозицій роботи з боку кваліфікованих робітників, які працювали не за фахом, і тих, хто бажав повернутися до свого основного заняття. У циркулярному листі Центрального комітету по боротьбі з безробіттям при Українській Економічній Раді у вересні 1926 року в план робіт на 1925-1926 господарський рік було включено статтю витрат на перекваліфікацію безробітних із метою створення кваліфікованої робочої сили, потреба в якій гостро відчувалася на ринку праці. Це було визначено як завдання державного значення. Але ситуація з професійним навчанням безробітних була досить суперечливою. Отримання теоретичних знань не означало, набуття практичних навичок зі спеціальності, ця обставина впливала на дисбаланс ринку праці. Разом із тим, завдяки трудовій експертизі вдалося навести лад у реєстрації безробітних за фахом [16, арк.265].

Матеріали Всесоюзної наради працівників бірж праці, яка відбулася 1928 року, свідчать, що недоліки в діяльності бірж праці попередніх років не усунуто: штати біржі праці були незначними, приміщення для секцій бірж – поганими. На біржах праці частими були випадки бездушного ставлення до запитів безробітних. Нарада висловилася за те, щоб біржі праці брали більш активну участь у справі регулювання попиту та здійснювали якісний добір робочої сили [17, арк.15]. Відділ ринку праці Наркомату Праці УСРР у лютому 1929 року провів нараду із залученням безробітних до контролю над роботою бірж. Безробітні вимагали, щоб робота біржі праці ґрунтувалася на засадах гласності: установлювався порядок вивішування списків направлених на роботу (прізвище, фах, дата реєстрації, куди направлений). Але цей громадський контроль над діяльністю біржі праці був малоєфективним.

Незважаючи на труднощі, біржі праці в цілому виконували свої завдання: регулювали ринок праці й вели боротьбу з безробіттям. Однак біржа праці не могла забезпечити всіх безробітних постійною роботою. Вона надавала роботу, але не так швидко як хотілося. Деякі безробітні перебували на обліку біржі протягом року і більше. На біржі були великі черги: доводилося витратити по 2–3 години, щоб довідатись, чи є робота, та перереєструватися (реєструвались один раз на тиждень). Багато безробітних направлялися лише на тимчасові роботи, а потім знову ставали на облік. Працевлаштування не перекривало припливу вільної робочої сили. Створювала проблеми й та обставина, що в перші роки непу направлення на роботу біржами праці проводилося у порядку черговості, без детального врахування кваліфікації безробітного. Це аж ніяк не відповідало потребам роботодавців.

Величезні масштаби безробіття призвели до того, що безробітні прагнули у будь-який спосіб отримати роботу. Існуюча система обліку безробітних не давала біржам праці повного уявлення про склад безробітних. Отже, роботодавець часто обходився без послуг біржі праці. Застосовувалося кумівство, давалися хабарі. Прагнення швидше вийти з голодної черги породжувало безглузді вимоги до претендентів. Наприклад, завідувач книжкового складу (ставку забезпечувала профспілка) повинен був володіти українською й іноземними мовами, "вузьким фахом селянської літератури" та бути бібліографом. Це викликало невдоволення безробітних, які писали скарги до центральних органів радянської влади [18, с. 8].

Отже, невдоволення викликали якість і форма роботи бірж праці. Були випадки, коли недостатню ефективність роботи бірж праці намагалися підмінити цілою низкою громадських організацій.

1929 року біржі праці отримали нові вказівки щодо регулювання роботи з підготовки кадрів. У квітні 1929 року Наркомат Праці СРСР надіслав республіканським наркоматам постанову „Про категорії безробітних, що підлягають реєстрації на біржі праці і про порядок направлення їх на роботу”. У постанові йшлося про те, що „стихійність ринку праці та наймання робочої сили суперечать завданням планового забезпечення промисловості робочою силою” [19, с. 86].

Головна увага в боротьбі з безробіттям приділялася перекваліфікації, через яку відбувалася підготовка кваліфікованої робочої сили (якої не вистачало на ринку праці) і зменшувалося безробіття серед найбільш застійних груп. З 1930 року перекваліфікація стала єдиним видом трудової допомоги безробітним [20, с. 222].

У жовтні 1930 року наркомат праці СРСР ухвалив постанову “Про негайне направлення безробітних на роботу і про припинення виплати їм грошової допомоги” [21, с. 65-66]. Оскільки скасовувався стан безробітних, зникла сама проблема існування бірж праці, які з листопада 1930 року були реорганізовані у

відділи кадрів. На них покладалося завдання планового постачання народного господарства робочою силою, а також планування та контроль її підготовки. При перетворенні бірж праць з органів, що мали переважно посередницькі функції, в регулюючі планово-економічні управління з постачання та підготовки робочої сили, змінювались вимоги до обліку безробітних. Біржі праці відтепер мали будуватися за функціональним принципом, тобто одне бюро виконувало одну операцію. Існували бюро реєстрації, направлення на роботу, експертизи, трудопомоги тощо. На 40 біржах праці України за даними 1929-1930 господарського року на одного завідуючого секцією припадало в середньому 250 тис. безробітних, що призводило до механічного виконання ними їхніх функцій [22, арк.65-66]. У 1930 році Комітет по боротьбі з безробіттям був ліквідований, замість нього утворили Раду підготовки та постачання робсилу.

Отже, біржі праці були перетворені в управління кадрів, на яке покладалося завдання планового постачання економіки робочою силою, а також планування й контроль за підготовкою кадрів.

Основним елементом державного механізму регулювання ринку праці в роки непу були біржі праці, саме вони виконували завдання обліку безробітних і регулювання ринку праці. Перехід до політики прискореної індустріалізації, утвердження адміністративно-командної системи керування народним господарством призвели до згортання ринкових відносин в галузі зайнятості, і внаслідок цього – до ліквідації основної ланки системи регулювання ринку робочої сили – бірж праці.

Джерела та література

1. Атаян И.М. Биржи труда в 20-е годы: Опыт гос. труд. Посредничества / И.М. Атаян // Социологические исследования. – 2000. – № 4. – С. 117-122.
2. Центральний державний архів вищих органів влади України, м. Київ, ф. 2623, оп. 1, спр. 936, 5арк.
3. Центральний державний архів вищих органів влади України, м. Київ, ф. 2, оп. 2, спр.400, 148 арк.
4. Бахутов А. Безработица, Биржа Труда и профсоюзы / А.Бахмутов // Вестник труда. – 1924. – № 8(45). – С. 33-41.
5. Державний архів Харківської області, ф.1146, оп. 1, спр. 6383, 10 арк.
6. Державний архів Харківської області, ф. 865, оп. 1, спр. 88, 58 арк.
7. Центральний державний архів вищих органів влади України, м. Київ, ф. 2623, оп.1, спр. 994, 54 арк.
8. Журавлёв В. Безработица и биржа труда / В. Журавлёв // Хозяйство и управление. – 1925. – № 11. – С. 68-73.
9. Бахутов А. Безработица, Биржа Труда и профсоюзы/ А.Бахмутов // Вестник труда. – 1924. – № 8(45). – С. 33-41.
10. Хейнман С. Безработица на Украине в 1925-26 годы: Рынок труда – конъюнктура и регулирование/ С.Хейнман // Хозяйство Украины. – 1927. –№ 4-5. – С. 162-175.
11. Гиндин Я.И. Новые формы работы бирж труда: (С прил. постановлений и распоряжений Наркомтруда СССР о реорганизации бирж труда) / Я.И. Гиндин. – М.: Вопр. труда, 1924. – 46 с.
12. Дорошенко Н. Безработица и мероприятия по борьбе с ней / Н. Дорошенко // Хозяйство Украины. – 1925. – № 4. – С. 121-127.
13. Центральний державний архів вищих органів влади України, м.Київ, ф.1, оп. 2., спр. 1361, 207 арк.
14. Державний архів Харківської області, ф. 845, оп. 3, спр. 1208, 279 арк.
15. Державний архів Харківської області, ф. 865, оп. 1, спр. 618, 27 арк.
16. Державний архів Харківської області, ф. 845, оп. 3, спр. 1208, 265 арк.
17. Державний архів Харківської області, ф. 865, оп. 1, спр.1381, 15 арк.
18. В резерве армии труда: Биржа безработных в Харькове // Пламя. – Х., 1924. – № 6. – С. 8-9.
19. Кузнецов А. Вопросы организации труда в 1931 году/ А.В. Кузнецов // Вопросы труда на новом этапе: сб. ст. – М.; Л.: Соцэкгиз, 1931. – С. 72-100
20. Суворов К.И. Исторический опыт КПСС по ликвидации безработицы (1917 - 1930)/ К.И. Суворов – М.: Мысль, 1968. – 254 с.
21. Угланов Н. Рост кадров рабочего класса, изжитие безработицы и снабжение социалистического строительства рабочей силой / Н. Угланов // Труд в СССР: сб. ст. к XVI парт. съезду / Наркомат труда СССР. – М.: Гострудиздат, 1930. – С. 61-77.
22. Державний архів Харківської області, ф. 865, оп. 5, спр. 12, 65-66 арк.

Прилуцкая Л. А. Особенности деятельности бирж труда в годы непа в УССР.

В статье раскрыта специфика функционирования органов учета рабочей силы в годы непа в масштабах Украины. Показано, что в первой половине 20-х годов биржи получили монополию на посредничество в сфере трудовых отношений, решали задачи учета и регистрации безработных, направления их на работу. Часто работа предоставлялась без учета квалификации, носила сезонный или временный характер. Со середины 20-х годов ситуация на рынке труда изменилась, расширение производства требовало все большего количества квалифицированных кадров. Монополия бирж на рынке труда сдерживала регулирование спроса и предложения квалифицированной рабочей силы. Со середины 20-х годов биржи труда переориентировались на потребности хозяйственников. Переход к политике ускоренной индустриализации, утверждение административно-командной системы управления народным хозяйством привели к сворачиванию рыночных отношений в сфере занятости, и как следствие – к ликвидации основного звена в системе регулирования рынка рабочей силы – бирж труда.

Ключевые слова: безработица, рынок труда, биржи труда, неп, УССР.

Prylutska L. A. Features of labor exchange activities during the NEP in the USSR.

The problem of organization and activities of the anti-unemployment organization is comprehensively studied in the given article. The main elements of the state mechanism of labor market regulation in the years of the NEP were labor exchanges; they performed the task of account of the unemployed and labor market regulation. Today, in conditions of transformation of the state system of population employment in terms of creating alternative structures dealing with employment mediation it is practical to use the experience of labor exchanges of 20s, taking into account the positive and negative aspects of their activities.

Keywords: unemployment, labor market, labor exchange, the NEP, USSR.